

Nr 358.

Av herr Hage, angående genomförande av effektivare ockerlagstiftning.

Genom ett flertal notiser i pressen — främst huvudstadspressen — har sedan ett flertal år tillbaka i det ena tidningsnumret efter det andra den svenska allmänhetens blickar på ett alldeles särskilt sätt kommit att fästas på det faktiska förhållandet, att den lagstiftning, som vi äga här i landet mot *ocker* och *ockrare* av olika slag, är synnerligen otillfredsställande och icke på något sätt har den effektivitet, som är önskelig, då det gäller att komma åt de parasitära utväxter på samhällskroppen, som kallas *ockrare*.

En stockholmstidning, som med uppmärksamhet följt denna fråga, offentliggjorde för en del år sedan en del »ockraretariffer», vilka använts av *ockrande* långivare, och ifrågasatte rent av, om ej i verkligheten vår lagstiftning på detta område är sådan att »myndigheterna stå maktlösa mot *ockrare*».

Tidningen ifråga säger med anledning härav: »Tyvärr ser det ut som om föga vore att göra. Ockerlagen är sådan, att det fordras stark och värtalig bevisning, innan man kan skrida till aktion.»

Tidningen hade bl. a. vänt sig till en på området sakkunnig person, vilken yttrade sig i saken på följande sätt: »Givetvis har polisen både befogenhet och skyldighet att ingripa, där *ocker* förekommer, men fallen måste vara klara. Där *ocker* påvisas, som är straffbart enligt svensk lag, skall polisen ingripa och gör det naturligtvis också. Man har dock sett, att uppfattningen om fallens brottslighet inte alltid är densamma ens hos de dömande myndigheterna. I ett par *ockermål* har det hänt, att rådhusrätten frikänt de åtalade, medan hovrätten med ändring av underrättens utslag dömt svaranden till kännbara straff.

Man har också exempel på att tilltalade i *ockermål* gått fullständigt fria, även där saken förefallit klar. Det har inte funnits bevisning om att *ockraren varit medveten om låntagarens nödläge* och lagen fordrar bevis!»

Det finns mycket som talar för, att det just är den omständighet, som i sistnämnda rader beröras, som är huvudorsaken därtill, att *ocker* ej kan bestraffas, även där allmänna folkmeningen bestämt och utan några skiljaktigheter i uppfattningen säger ifrån, att *ocker* verkligen föreligger.

Så påstods det exempelvis av tidningspressen vid ett tillfälle under år 1927, utan att detta sedan bestreds, att en person för en lånfången

summa fått betala en låneränta av ända upp till 400 % per år, och det konstaterades vid utredningen av den Cederborgska svindelaffären att 72 % var »en allmänt förekommande räntesats». Men underrätten kunde ej fälla för ocker ens i dessa mycket flagranta fall.

Sedan ovan nämnda händelser bragt diskussionen i frågan igång, konstaterades det från ett flertal håll, att ocker av olika slag förekommer i större utsträckning i vårt land än vad man förut haft anledning att antaga — utan att det är, med den lagstiftning som nu existerar, möjligt att beivra nämnda brottsliga verksamhet.

Ett flertal kända jurister tillfrågades om deras uppfattning i frågan och förklarade bl. a. att det är en tämligen riskfri näring att vara procentare i Sveriges land samt att nuvarande ockerlag är tämligen illusorisk.

Utgångspunkten för dessa förklaringar från juristhåll var bl. a. den omständigheten, att rådhusrätten i Stockholm på sin tid, till allmän förvåning för den allmänna opinionen i landet, meddelade frikännande utslag i ett då mycket omtalat mål mot direktör Carl Frunck, vilken ställts under åtal i samband med det Cederborgska fallissemanget. Rätten fann därvidlag visserligen, att vad direktör Frunck mottagit och betingat sig som ersättning för till den Dietrichsonska firman lämnade försträckningar märkligen överstigit vad som i varje särskilt fall kan kallas skälig ränta. Men likväl syntes det rätten, att Frunck icke kunde mot sitt nekande vara lagligen övertygad att ha vid beloppens mottagande *vetat eller insett* och ej heller i betraktande av omständigheterna i målet bort inse, att firman Dietrichson befann sig i trångmål eller att Cederborg vid försträckningarnas upptagande handlat lättsinnigt. Sålunda kunde Frunck icke anses lagligen förvunnen att ha gjort sig skyldig till ocker, varför rådhusrätten icke kunde bifalla åklagarens i målet förda ansvarstalan.

Med anledning av detta utslag uttalade sig, som förut nämnts, ett flertal jurister om vår nuvarande ockerlagstiftning samt om behovet av att densamma snarast reformeras till större effektivitet.

Så t. ex. yttrade sig en känd jurist, advokaten D. Bergman i Abenius & Forssners advokatbyrå, på följande sätt om spörsmålet: »Det svåraste hindret för lagens effektiva tillämpning är givetvis de ytterst stränga bevisfordringar den ställer på åklagarparten och som i regel äro nästan omöjliga att fylla. Lagen fordrar icke blott ett objektivt bevis, att mer än skäliga förmåner betingats, utan förutsätter även en s. k. subjektiv bevisning, nämligen *att den som betingat sig dessa förmåner skall ha vetat om, att den låntagande varit i trångmål*. Att vederbörande verkligen varit övertygad om att låntagaren varit i trångmål är ju praktiskt taget nästan omöjligt att bevisa. Han kan ju helt enkelt säga: Det förstod jag ej.»

I fortsättningen av sitt yttrande framhöll nämnde jurist, att en effektivare lag ej behöver hindra legitim låneverksamhet, och framhöll i nämnda hänseende följande: »En eventuell ändring av lagen borde, enligt min mening, gå i den riktningen, att straff skulle följa, där någon betingat sig sådana förmåner, att han skäligen bort ha förstått, att låntransaktionen betingats av låntagarens trångmål, lättsinne eller oförstånd. Man skulle med andra ord nöja sig med den objektiva bevisningen, då man givetvis av denna i många fall kan fullt tydligt sluta sig till, att sådana omständigheter förelegat, att långgivaren ej kunnat vara i okunnighet om låntagarens betryckta läge. Härpå erbjuder ju Cederborgsaffären belysande exempel.»

»Man får emellertid», fortsätter nämnde advokat, »mycket noga akta sig för att genom en ändrad lag lägga hinder i vägen för den fullt legitima låneverksamhet som ofta kan röra sig med provisioner, som för den oinvigde måste förefalla orimligt höga. En person kan t. ex. för sin affärsverksamhet, utan att vara på obestånd, behöva ett visst kapital på någon tid. Är hans kredit dålig, kan anskaffandet av detta kapital ofta vara förenat med betydligt arbete, och låneförmedlaren bör då givetvis betalas för detta arbete, mera ju svårare arbetet varit. Men att begära en skälig ersättning för arbetet med lånets anskaffande är en sak. En annan sak är att sedan vid varje omsättning av lånet begagna sig av låntagarens trångmål för att utan något motsvarande arbete ideligen mjölka denne på drygt tilltagna provisioner, såsom man just nu sett färskt exempel på. För en förständig domare bör det vid en effektivare lag icke erbjuda några svårigheter att skilja mellan dessa båda arter av låneverksamhet.

Man måste alltså anse att ockerlagen, i det skick den nu befinner sig, är dels ineffektiv, dels odifferentierad, i det den icke uttömmande behandlar den brottsform det här gäller och icke på ett klart sätt utsondrar dem, som den verkligen åsyftar att träffa.»

En annan jurist, advokaten Gunnar Wallberg, uttalade, på förfrågan av Dagens Nyheter, den uppfattningen, att ockraren nu har alla utsikter att gå fri. Han förklarade, att hans erfarenhet varit, att 1901 års ockerlagstiftning i praktiken visat sig vara av synnerligen ringa betydelse.

»Det är ju något som man känner till från alla ockermål», sade hr Wallberg, »att utsikterna för svaranden att gå fri äro ju i allmänhet synnerligen stora. Det är ytterst få som bli fällda, och att detta icke kan ur allmän synpunkt anses tillfredsställande är ju alldeles tydligt.»

Även advokaten Wallberg framhöll att »som lagen nu är skriven, fordras full bevisning, att den åtalade verkligen vetat om låntagarens genom ekonomiska trångmål, lättsinne eller oförstånd iråkade nödläge. Det är en mycket svår bevisplikt, som därigenom åligger åklaga-

ren. Vad särskilt åtalen för ocker i samband med Cederborgsaffären beträffar, så är det ju uppenbart, att den bevisskyldighet som ålegat åklagaren varit mycket svår att fullgöra.»

Ytterligare en jurist, advokaten J. A. Hultman, förklarade, att *det vore alldeles nödvändigt med en effektivare lagstiftning* mot ocker.

»Vår ockerlag», yttrade hr Hultman, »är i sitt nuvarande skick alldeles otillfredsställande. Som den nu är skriven är det så gott som omöjligt att få en ockrare fälld. *Lagen är alltså fullkomligt illusorisk, och det är alldeles nödvändigt att vi få en ny lagstiftning på detta område.* Man kan faktiskt säga, att vi icke ha någon ockerlag.»

Så långt uttalandena i juristkretsar mot den nuvarande ockerlagen!

Huru äro nu de lagbestämmelser utformade, mot vilka dessa anmärkningar rikta sig, och vad kan göras för att åstadkomma bättre möjligheter till beivrande av dessa missförhållanden?

I förstnämnda hänseende må det erinras om, att huvudbestämmelserna i vår nuvarande ockerlag (lagen 14 juni 1901) lyda på följande sätt: »Var som vid försträckning av penningar eller beviljande av anstånd med gälds betalning begagnar sig av någons trångmål, oförstånd eller lättsinne till att taga eller för sig eller annan betinga förmögenhetsförmåner, vilka märkligen överstiga vad som efter omständigheterna kunde anses utgöra skälig ränta, varde, ändå att överenskommelsen har sken av avtal om annat än försträckning eller anstånd med betalning, för ocker straffad med böter från och med tjugofem till och med ett tusen kronor eller med fängelse i högst ett år, där ej å förbrytelsen straff är i allmänna strafflagen utsatt.

Lag samma vare, där någon, som förvärvat fordran, den han visste vara tillkommen genom ocker, uppbär eller utsöker eller till annan överlåter större del av fordringen än efter lag skall utgå.»

In handelsbalken finnas dessutom motsvarande bestämmelser, gående ut på att avtal av här karakteriserad art äro ogiltiga.

Det är, såvitt man kan se, de ovan nämnda bestämmelserna om att ocker endast föreligger, då man begagnar sig av någons *trångmål* eller dylikt för att taga hög ränta och den omständigheten att det skall vara mycket stark bevisning för att kunna konstatera detta, som göra, att lagbestämmelserna komma till mycket liten nytta för att fälla en ockrare.

Inom en annan lagstiftning, där en liknande bestämmelse mot ocker förekommit, nämligen inom hyreslagstiftningens område — där under tecknad under gångna riksdagar haft särskild anledning att syssla med denna fråga — voro ockerbestämmelserna, så länge de existerade, utformade så, att man för att kunna konstatera befintligheten av ocker fordrade, att utkrävaren av hög hyra skulle »ha insett eller bort inse», att den krävda hyran var uppenbart oskälig, vilken formulering av

lagen också resulterade uti, att lagbestämmelserna ifråga endast i mycket ringa omfattning kommo till användning, och detta även, där rent vanvetligt höga hyrespriser fordrades och betalades.

Hos lekmannen och den stora allmänheten kan aldrig den uppfattningen gå in i medvetandet, att straffbart ocker föreligger *endast* under här givna förutsättningar. Undertecknad har också givit uttryck åt denna uppfattning genom att på sin tid påyrka en omformulering av den förut existerande hyresockerbestämmelsen i överensstämmelse med den uppfattning, som här framförts. Detta yrkande blev emellertid avslaget av riksdagen.

Emellertid har sedermera denna fråga om det s. k. hyresockret upptagits till utredning i det att Kungl. Maj:t under år 1936 åt fem sakkunniga uppdragit att utreda frågan om åstadkommande av en reformerad hyreslagsiftning, varvid nämnda sakkunniga även fått i uppdrag att utreda frågan om åstadkommande av en lagstiftning mot hyresocker.

Frågan om åstadkommande av effektivare lagbestämmelser inom ockerlagstiftningen i övrigt har däremot icke ännu avancerat så långt, att man — såvitt man nu vet — kan inom den närmaste tiden förvänta sig lagreformer inom området. Och dock har det nu förflutit 9 år sedan riksdagen år 1928 på grund av en motion av undertecknad avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt en effektivare lagstiftning mot ocker vid försträckning må kunna komma till stånd. Nämnda riksdagsskrivelse resulterade, enligt vad undertecknad förvissat sig om, däri, att man från ett flertal myndigheter inhämtade yttranden om lagstiftningens behövlighet och lämplighet samt om de vägar, på vilka man skulle kunna tänka sig framskapandet av en dylik lagstiftning. Undertecknad har för några år sedan i justitiedepartementet tagit del av de yttranden, som inkommit, och har därvid konstaterat, att visserligen en del myndigheter avstyrkt en lagändring på området, främst med hänsyn till att de icke ansett sig kunna visa på några lämpliga utvägar för åstadkommande av en effektivisering av lagstiftningen ifråga. Däremot kunde man också konstatera, att ett betydande antal myndigheter anslöt sig till tanken på en lagstiftning samt pekade på vissa utvägar, vilka borde prövas.

Härvid antyddes även att man kunde ha anledning att observera, vad man inom *utländsk* lagstiftning åstadkommit inom här nämnda område. Med detta uttalande torde vederbörande väl främst ha syftat på den lagstiftning, som lär existera i England, där man efter upphävande av en förut existerande lagstiftning om tillåten maximiränta vid lån snart fann, att frånvaron av en sådan lagstiftning möjliggjorde grova missbruk, isynnerhet där möjligheterna att erhålla kredit voro

bristfälligt organiserade. Inom nämnda land tillgrep man då en restriktiv lagstiftning, som närmast bestod i att stadga anmälningsskyldighet och registreringstvång för att söka begränsa rörelsefriheten för yrkesmässiga penningutlånare. Allt detta enligt en författare i Nordisk Familjebok, professor Bergendal, vilken under uppslagsordet »Ocker» även meddelar, att i Tyskland en viss restriktiv lagstiftning utformats inom nämnda område. Så vitt undertecknad kunnat utröna resulterade emellertid den här nämnda utredningen — företagen inom justitiedepartementet med anledning av 1928 års riksdagsskrivelse — icke i något annat än att frågan lades åt sidan.

Emellertid har sedan denna tid frågan om åstadkommande av en effektivare ockerlagstiftning alltjämt kunnat betecknas som en aktuell fråga på grund av ständigt inträffade och i pressen refererade fall av ocker.

Det skulle ha varit önskligt, om man här kunnat in extenso referera vad som i olika pressorgan — främst i Stockholmspressen — under de senaste tiderna skrivits i denna fråga. Undertecknad, som klippt en del av nämnda pressuttalanden, skall emellertid med hänsyn till utrymmet inskränka sig till att endast referera en del rubriker, som angiva vad saken rör sig om. Här följa några sådana utplockade under 1936 ur några stockholmstidningar:

»OBLYGA OCKRARMETODER BLOTTADE I POLISRAPPOR
700 procent för lån — Offret tvingades som säkerhet lämna checker
utan täckning.»

»STOCKHOLMSDAM POLISANMÄLER ÅTTA LÅNGIVARE
FÖR OCKER.

Fick betala 700 % ränta.»

FEM PERSONER OCKERANMÄLDA.

Checker utan täckning togos som extra säkerhet.

Efter anmälan av ett kvinnligt kanslibiträde har kriminalpolisen verkställt en utredning under vilken fem personer, en ingenjör, en mäklare, en disponent och två bankirer, blivit hörda om anklagelse för ocker.»

»150 KR. DROGOS AV PÅ 500 KRONORSLÅN.»

»NY LÅNGIVARE TOG 185 KRONOR I RÄNTA PÅ NYTT 500
KRONORSLÅN.»

»Ockerkassa tar normalt 33 procent
Legitimt lånebehov tillgodoses ej i Stockholm.

En ränta på 100 kr. för ett lån på 300 kr., som amorteras under ett år — det kan med skäl kallas ocker. Det är ett faktum att affärer av detta slag äro mycket vanliga i Stockholm.»

»DARCK VAR I OCKRARNAS KLOR.

På flera av de växlar, vilka diskonterats av privatdiskontörer i Stockholm, har ingenjör Darck fått betala 40 proc. ränta.»

»PANTBANKERNAS OCKER PÅ NÖDEN

Elva procent och gratisaktier har styrelsen för Stockholms pantaktiebolag kunnat glädja aktieägarna med.»

»BANKKREDITEN OCH OCKRARTRAFIKEN.

Bankernas lånepolitik och omotiverat stränga krav på privatmannen som lånesökare ha oupphörligen uppmuntrat en ohygglig degenererande och ekonomiskt fördärvbringande smygtrafik, nämligen ockrarnas föraktliga verksamhet.»

Ockerfrågan är alltså alltjämnt i högsta grad aktuell.

Enligt vad som uppgivits också inom justitiedepartementet har frågan om åstadkommande av en skärpt lagstiftning mot ocker i någon omfattning åter varit föremål för övervägande under föregående år. Då emellertid det ej kunnat av trontalet eller på annat sätt inhämtas, om någon framstöt i denna fråga är att förvänta vid innevarande riksdag, tillåter sig undertecknad — motionär i frågan vid 1928 års riksdag — att åter till riksdagen framföra ett yrkande om att 1928 års riksdags begäran om en utredning måtte effektueras.

Jag tillåter mig alltså att åter påyrka utredning om, huruvida icke vår ockerlagstiftning kunde, särskilt med hänsyn till vad ovan anförts, behöva en omarbetning, så att den kunde *dels* bliva till någon nytta för beivrande av ocker, *dels* komma att stå mera i överensstämmelse med allmänna opositionens uppfattning om vad som verkligen menas med ocker.

Möjligen kan man härvidlag invända, att ockerlagstiftningen antagligen kommer att upptagas till behandling som ett resultat av en pågående strafflagstiftningsutredning. Men häremot kan invändas, att vad som nu inträffat, giver en antydning om att det skulle vara önskligt, att denna del av lagstiftningen *hastigare* bragtes till en reformering än vad som kommer att ske, om man skall vänta på resultatet av hela den ovan nämnda lagstiftningens utformande.

Möjligen kan man även säga, att denna ockerlagstiftningsfråga är svår och invecklad att lösa. Men härpå måste svaras, att *samhället i ett sådant fall som detta ej får erkänna att det ingenting förmår*. Tvärtom måste lagstiftningsarbetet inför det faktiska förhållandet att ocker i en icke ringa utsträckning bedrivs i olika former i samhället (penninglåne-ocker, varuprisocker, hyresprisocker m. m.) fortast taga upp denna fråga till en ingående granskning för att söka göra vad som kan göras — liksom lär skett i några utländska stater — för att beivra och kraftigare kriminalisera ockret.

Härvidlag kan det visserligen erkännas, att utredningen i frågan nu kan något begränsas till omfattningen, sedan frågan om hyresockerret gjorts till föremål för särskild utredning. Men även om nämnda utredning nu kan inskränkas till frågorna om låne- eller försträckningsocker samt till frågan om det s. k. sakockret — d. v. s. ocker, som äger rum i annat sammanhang än vid beviljande av kredit t. ex. genom att någon till oskäligt lågt pris kontant inköper föremål, som ägaren till följd av nödställd belägenhet ser sig tvungen att avyttra — så torde utredningen likväl få en betydande omfattning.

Av en motionär begär man med rätta, då han påyrkar en utredning om åstadkommande av en lagstiftning på ett område som detta, att motionären åtminstone framkastar några antydningar om huru han tänker sig den åsyftade lagstiftningen.

Alltså, det må då utsägas, att *en väg framåt borde kunna vara: Ökade straffsatser vid ocker*. Detta kan icke minst motiveras därmed, att straffet för ocker i vår lagstiftning (böter eller högst ett års fängelse) är vid jämförelse med utländska föreskrifter anmärkningsvärt lågt — detta enligt förutnämnde professor Bergendal i artikel i Nordisk Familjebok (under uppslagsordet: »ocker»).

Men en höjning av straffet kan knappast vara tillräckligt för att uppnå verklig effekt med lagstiftningen.

En större effektivitet vid beivrande av ocker borde ytterligare kunna nås genom borttagande eller mildrande av bestämmelserna om beviskyldigheten att den åtalade begagnat sig av den andra partens trångmål för att utkräva den högre ersättningen. Alltså bör en omvärdering i lagstiftningen ske av hela begreppet ocker i denna riktning, vilket också påyrkats av ett flertal jurister, som framgår av förut nämnda uttalanden.

Men utöver detta skulle man nog också kunna tänka sig, att beivrande av särskilt låneränteocker kunde ske — på sätt skett främst i England (se professor Bergendals här förut nämnda uppgift) — genom att även privata långgivare ställdes under sträng uppsikt och kontroll av någon myndighet, som handhade den kontrollen på ett diskret och förnuftigt sätt, men tillika hade befogenhet att effektivt

skydda de lånsökandes intressen, event. genom registreringskyldighet av låneuppgörelser samt genom ständig inspektion.

Under hänvisning till denna motivering hemställes alltså,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt en lagstiftning må kunna komma till stånd, som innebär möjlighet att på ett bättre och effektivare sätt än vad som nu är fallet beivra och bestraffa ocker av olika slag, samt för riksdagen fortast framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 24 januari 1937.

Ernst Hage.
